

Eglė Akstinaitė-Veličkienė

VU bibliotekos Informacijos paslaugų centro

Bibliografinių išteklių rengimo skyrius

egle.akstinaite@mb.vu.lt

Spausdintinių ir elektroninių bibliografinių išteklių rengimas Vilniaus universiteto bibliotekoje

Straipsnyje pristatomas spausdintinių bibliografinių rodyklių ir jas pakeitusių bibliografinių duomenų bazių rengimas Vilniaus universiteto bibliotekoje. Aptariama „Lietuvos bibliografijos“ C serijos ir „Vilniaus universiteto istorijos“ bibliografinių išteklių rengimo istorija, struktūra, jų publikavimo formos. Pirmoje straipsnio dalyje pristatomi Vilniaus universiteto veiklai ir istorijai skirti bibliografiniai ištekliai, pateikiama ir kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų kuriamų panašių produktų statistinė ir turinio analizė. Antroje dalyje pristatomi „Lietuvos bibliografijos“ C serijos ištekliai, kuriuose suregistruotos lietuviškų periodinių leidinių publikacijos, aptariamas keturių bendradarbiaujančių bibliotekų indėlis ir veiklos rezultatai.

R e i k š m i n i a i ž o d ž i a i: retrospektyvioji nacionalinė bibliografija, teminė bibliografija, bibliografijos rodyklės, bibliografinių duomenų bazė, Nacionalinis bibliografinių duomenų bankas (NBDB).

Vilniaus universiteto biblioteka savarankiškai ir bendradarbiaudama su kitais VU padaliniais ir įvairiomis institucijomis nuo 1990 m. publikuoti parengė daugiau nei 100 leidinių – metinių veiklos ataskaitų, parodų katalogų, bibliotekos metraščių, bibliografijos rodyklių, taip pat kelis elektroninius leidinius kompaktiniuose diskuose¹. Tarp šių leidinių nemažą dalį sudaro bibliografijos rodyklės: 1) personalinės, skirtos vieno asmens darbams suregistruoti, 2) universaliosios, kuriose suregistruotos įvairaus turinio senųjų lietuviškų periodinių publikacijos ir 3) teminės – vienos aukštosios mokyklos, pavyzdžiui, Vilniaus universiteto, veiklą ir

¹ Pagal Vilniaus universiteto bibliotekos veiklos ataskaitas, 2001–2014 m.

istoriją aprašantys dokumentai. Straipsnyje nagrinėjami tik pastarųjų dviejų rūšių bibliografinių išteklių rengimo klausimai. Personalinės rodyklės iki šiol leidžiamos įprasta spausdintine forma, elektroninės versijos dar tik rengiamos, todėl šios srities bibliografinių priemonių skaitmeninės leidybos klausimus ir problemas vertėtų aptarti pasirodžius elektroniniams leidiniams. Straipsnyje aptariami skirtingo lygmens ir paskirties bibliografiniai ištekliai („VU istorijos bibliografija“ – teminės, „Lietuvos bibliografija“ – nacionalinės bibliografijos rodyklės), kuriems taikomi skirtingi informacijos atrankos ir bibliografinių įrašų išsamumo reikalavimai. Straipsnio tikslas – aptarti istorines spausdintinių bibliografijos rodyklių rengimo sąlygas ir nuo 2004 m. visiškai arba iš dalies jas pakeitusių bibliografinių duomenų bazių rengimo situaciją, mažiau dėmesio skiriant šių bibliografinių priemonių rengimo metodikai.

Bibliografinius išteklius rengė įvairiuose skyriuose ir įvairiu metu dirbę Vilniaus universiteto darbuotojai. Šiuose skyriuose vykdyta veikla aptarta keliuose straipsniuose, kuriuose greta vartotojų aptarnavimo, užklausų vykdymo minimos ir parengtos bibliografinės priemonės, jų išsamiau nepristatant². Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rodyklių Vilniaus universiteto bibliotekoje rengimo istorija ir principai aptarti Audronės Matijošienės³, bendri klausimai ir problemos – Reginos Varnienės-Janssen⁴ straipsniuose. Nemažai informacijos galima rasti pačių bibliografijos rodyklių, kurios ir yra vienos iš pagrindinių šio straipsnio šaltinių, pratarmėse.

2008 m. sujungus skirtinguose padaliniuose vykdytas bibliografijos priemonių kūrimo veiklas ir atskyrus vartotojų aptarnavimo funkcijas, Vilniaus universiteto bibliotekoje buvo įkurtas Bibliografinių išteklių rengimo skyrius, atsakingas už bibliografinių priemonių rengimą ir pu-

² PETRAUSKIENĖ, Zofija Milda. Bibliotekos bibliografijos baruose. Iš *Vilniaus universiteto bibliotekos metraštis, 1999*. Vilnius, 2000, p. 19–32; ЮРЧЮКОНЕНЕ, А.; ЛИРОВ, В. Библиографическая деятельность научной библиотеки Вильнюсского университета. *Советская библиография*, 1970, № 6, с. 13–23.

³ МАТІЈОШІЕНĖ, Audronė. Nacionalinė retrospektyvinė bibliografija Vilniaus universiteto bibliotekoje: raidos bruožai. *Bibliografija*, 2005/2006 (2007), p. 122–127.

⁴ VARNIENĖ, Regina. Valstybinė bibliografinė apskaita Lietuvoje. *Bibliografija*, 2004 (2006), p. 18–25.

blikavimą. Nors skyrius veiklą pradėjo 2008 m., straipsnyje nagrinėjami nuo 1990 m. Vilniaus universiteto darbuotojų parengti bibliografiniai ištekliai.

„Lietuvos bibliografijos“ C serijos ir „Vilniaus universiteto istorijos“ bibliografinių išteklių rengimas – tęstinė veikla, vykdoma kelis dešimtmečius. Šios veiklos rezultatas – spausdintinės bibliografijos rodyklės ir jas pakeitusios bibliografinių duomenų bazės. Bibliografinių išteklių formų kaita neatsitiktinė – duomenų bazėse bibliografinė informacija vartotojams greičiau ir paprasčiau prieinama, o bibliografų siektinas tikslas – elektroniniais duomenimis paversti ir išspausdintose rodyklėse esamus bibliografinius įrašus, kad kelis dešimtmečius vykusių darbų rezultatus vartotojai galėtų surasti naudodami kuo mažiau išteklių.

BIBLIOGRAFINIAI IŠTEKLIAI APIE AUKŠTĄSIAS LIETUVOS MOKYKLAS

Apie aukštųjų mokyklų veiklą daugiausiai informacijos galima rasti jų pačių leidžiamose ataskaitose, mokymo programose, įvairių padalinių sukaktims paminėti skirtuose leidiniuose. Taip pat nemažai publikacijų apie konkrečią instituciją parengia ir skelbia su ta mokykla nesusiję, bet įvairius aukštojo mokslo aspektus, problemas, aktualijas ir istorines veiklos aplinkybes nagrinėjantys asmenys. Siekiant šią informaciją suregistruoti, šešiuose Lietuvos universitetuose rengiamos bibliografijos rodyklės ir bibliografinių duomenų bazės, kuriose aprašytos spaudoje pasirodžiusios publikacijos apie šių universitetų veiklą, mokslininkus ir studentus.

Vilniaus universiteto, anksčiausiai Lietuvoje įkurtos aukštosios mokyklos, akademinės bendruomenės atstovų veikla minima įvairių laikotarpių spaudoje, o publikacijos apie juos nuosekliau pradėtos registruoti XIX amžiaus pradžioje⁵. Pirmus bibliografinius leidinius, kuriuose chronologiškai temine tvarka suregistruota tam tikru laikotarpiu pasirodžiusi literatūra apie Vilniaus universitetą, 1930–1939 m. parengė

⁵ Pratarmė. Iš *Vilniaus universitetas: bibliografija, 1940–1977*. Sudarytojai I. Černiauskienė ... [et al.]. Vilnius, 1979, p. 5–6.

istorikas Michał Ambrosas⁶. Keturiose rodyklėse buvo aprašytos 1929–1938 m. lenkų kalba pasirodžiusios publikacijos apie Stepono Batoro vardu veikusį universitetą. Po Antrojo pasaulinio karo VU bibliotekoje buvo kaupiama visų Lietuvos aukštųjų mokyklų istorijos bibliografija⁷ – 1971 m. išleistas leidinys „Tarybų Lietuvos aukštosios mokyklos“⁸, kuriame suregistruotos publikacijos apie tuo metu veikusią 12 aukštųjų mokyklų. 1979 m., minint Vilniaus universiteto 400-ąsias įkūrimo metines, išleista apie jį 1940–1977 m. pasirodžiusių publikacijų bibliografijos rodyklė⁹, kurioje aprašyti publikuoti dokumentai ir apie Aukštuosius kursus bei universitetą Kaune. Publikacijos apie pastarąją mokyklą įtrauktos dėl istorinių aplinkybių – 1919 m. Vilniuje pradėjus veikti lenkiškajam Stepono Batoro universitetui, 1922 m. Kaune, reorganizavus Aukštuosius kursus, atidarytas Lietuvos universitetas, turėjęs tęsti senojo VU veiklą (1930 m., minint kunigaikščio Vytauto Didžiojo 500 metų mirties sukaktį, Lietuvos universitetui Kaune suteiktas Vytauto Didžiojo universiteto vardas, 1950 m. universitetas buvo uždarytas). Apie abu universitetus literatūra kartotekose buvo kaupiama iki 1989 m. liepos mėnesio, kai buvo patvirtintas Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimas.

Po 1990 metų, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, išleistos rodyklės, kuriose suregistruotos 1918–1944¹⁰, 1978–1990¹¹, 1990–2003¹² metų publikacijos apie VU ir 1918–1944, 1978–1989 metų publikacijos apie VDU¹³ (žr. 1 lentelę).

⁶ AMBROS, Michał. *Bibliografja Uniwersytetu Wileńskiego*, [1929–1938]. Wilno, 1930–1939. 4 d.

⁷ Pratarė. *Vytauto Didžiojo universitetas* : bibliografijos rodyklė, 1978–1989. Vilnius, 1991, p. 4.

⁸ *Tarybų Lietuvos aukštosios mokyklos* : bibliografija, 1940–1969. Vilnius, 1971. 418 p.

⁹ *Vilniaus universitetas* : bibliografija, 1940–1977. Vilnius, 1979. 341 p.

¹⁰ *Vilniaus universitetas* : bibliografijos rodyklė (1918–1944). Vilnius, 1998. 138 p.

¹¹ *Vilniaus universitetas* : bibliografijos rodyklė (1978–1990). Vilnius, 1998. 276 p.

¹² *Vilniaus universitetas* : bibliografijos rodyklė (1990–2003). Vilnius, 2004. 340 p.

¹³ *Vytauto Didžiojo universitetas* : bibliografinė rodyklė, 1978–1989. Vilnius, 1991. 74 p. ; *Vytauto Didžiojo universitetas* : bibliografijos rodyklė (1918–1944). Vilnius, 1998–1999. D. 1–2, 3 kn.

1 LENTELĖ. 1930–2004 m. išleistos bibliografijos rodyklės apie VU ir VDU

VU veiklos laikotarpis	Bibliografijos rodyklės	Išleidimo metai
Vilniaus Stepono Batoro universitetas (1919–1939)	Bibliografija UW, [1929–1938]. 4 d. VU : b-jos rodyklė, 1918–1944	1930–1939 1998
Vilniaus universitetas (1939–1943)	VU : b-jos rodyklė, 1918–1944	1998
Vilniaus valstybinis universitetas (1944–1990)	VU : b-ja, 1940–1977 VU : b-jos rodyklė, 1978–1990	1979 1998
Vilniaus universitetas (nuo 1990 m.)	VU : b-jos rodyklė, 1990–2003	2004
VDU veiklos laikotarpis		
Lietuvos universitetas (1922–1930)	VDU : b-jos rodyklė, 1918–1944. D. 1–2, 3 kn.	1998–1999
Vytauto Didžiojo universitetas (1930–1950)	VDU : b-nė rodyklė, 1978–1989	1991

Dauguma šių rodyklių buvo rengtos sovietmečiu, bet išspausdintos po 1990 metų. Rodykles rengė VU bibliotekos darbuotojos Salomėja Peciulkienė, Zofija Milda Petrauskienė, Izabelė Černiauskienė, Mirga Marija Griškevičienė, Rima Klusovskienė, Elena Eimaitytė, Jūratė Zvėgienė ir Rita Kivilšienė. Rodyklėse atrinkta medžiaga suskirstyta chronologiškai (aukštųjų mokyklų veiklą atspindinčiais laikotarpiais) ir pagal temas (įvairios mokslo ir veiklos sritys, padaliniai ir fakultetai, personalijos). Rodykles sudaro daugiausia analiziniai aprašai, rastos medžiagos kiekis lėmė literatūros atrankos kriterijus – palikti svarbesni straipsniai ir labiau prieinami šaltiniai, neįtraukti straipsniai iš enciklopedijų. Daugiausia publikacijų lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis (nelygu laikotarpis). Visose rodyklėse parengtos pagalbinės asmenvardžių rodyklės.

Sovietmečiu, pradėjus registruoti publikacijas apie visas tuo metu veikusias aukštąsias mokyklas, vėliau dėl didelių laiko sąnaudų apsiribota aprašant pasirodžiusias publikacijas tik apie Vilniaus ir Kauno valstybinius universitetus, po 1990 m. – tik apie Vilniaus universitetą. Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad bibliografijos rodyklės rengtos ilgai, nebuvo iš anksto numatytas periodiškumas, pavyzdžiui, spausdinius leisti kas dešimtmetį ar dvidešimtmetį. Paskutinė spausdintinė

publikacijų apie VU rodyklė pasirodė 2004 metais, tais pačiais metais pradėta kurti „VU istorijos“ bibliografinių duomenų bazė, visiškai pakeitusi įprastas spausdintines bibliografines priemones.

Didžiausias spausdintinių bibliografijos rodyklių trūkumas lyginant jas su bibliografinių duomenų bazėmis – ribota fizinė leidinių apimtis, galimybių taisyti klaidas ir pildyti bibliografijos išteklių naujausia informacija nebuvimas, informacijos paieškai sugaištamas laikas. Rengiant spausdintas bibliografijos rodyklės, informacijos atranka buvo griežtesnė, mažiau informatyvūs straipsniai neaprašyti. Duomenų bazėje fizinės apimtys problema neegzistuoja, todėl nemažą dalį įrašų gali sudaryti mažos apimtys straipsniai. Duomenų bazėje (toliau – DB) „VU istorijos bibliografija“ per dešimtmetį (2004–2014 m.) paskelbtų publikacijų apie VU istoriją ir dabartinę veiklą aprašyta daugiau nei 12 tūkst. įvairios apimtys publikacijų, keturiose spausdintose bibliografijos rodyklėse – per 10 tūkst. publikacijų, pasirodžiusių per 85-erius (1918–2003 m.) metus, aprašų.

Visų bibliografinių išteklių kūrimo principas panašus – informacijos paieška, atranka ir bibliografinių aprašų ir įrašų rengimas. Informacijos ieškoma įvairiuose šaltiniuose: moksliniuose ir mokslo populiarinimo leidiniuose, enciklopedinio pobūdžio žinyuose, VU periodiniuose leidiniuose „Universitas Vilnensis“, „Spectrum“, dienraščiuose, žurnaluose lietuvių, anglų, lenkų, rusų ir kitomis kalbomis. Pagrindinis *šaltinių atrankos kriterijus* – jie turi būti prieinami skaitytojams spausdintine ir (arba) elektronine forma. Pavyzdžiui, jei straipsnis apie Vilniaus universitetą bus išspausdintas Australijos žurnale, bet Lietuvos bibliotekų vartotojų šis leidinys nepasieks nei spausdintine, nei elektronine forma, jo bibliografinis aprašas nebus kuriamas laikantis *de visu* principo. Pagrindinis *dokumentų turinio atrankos kriterijus* – informacijos apie Vilniaus universitetą konkrečiame tekste procentinė išraiška. Informacija apie VU suprantama plačiai – apie padalinius, mokslininkus, studentus, jų akademinę ir visuomeninę veiklą, VU istoriją. Mokslinė publikacijų vertė neturi lemiamos reikšmės, registruojama įvairaus turinio ir apimtys informacija. Pavyzdžiui, aprašomos XVI–XIX a. universitete dirbu-

sių ir studijavusių asmenų biogramos iš specializuotų enciklopedinių leidinių ir žinytų, taip pat iliustracinė medžiaga, atsiminimai. Aprašomos publikacijos neskirstomos pagal moksliskumo kriterijų, sudarant sąlygas pačiam vartotojui nuspręsti, kokia informacija jam reikalinga. Tai priklauso nuo vartotojų tikslo – domėtis VU istorija, dabartine VU padalinių veikla ar akademinės bendruomenės atstovais, ieškoti bent menkiausios užuominos apie XVII a. matematikos disciplinas dėščiusį jėzuitą ar surasti uždarytojo universiteto architektūros vaizdinę medžiagą. DB *bibliografinių įrašų struktūra* yra įprasta: publikacijos autorius, antraštė, šaltinis su leidybiniais duomenimis, jei dokumentas prieinamas internetu, ir elektroninis adresas. Svarbią vietą bibliografiniame įrašė užima teminės rubrikos. VU istorijos DB suskirstytos į tris grupes: 1) publikacijose minimi asmenys, 2) universiteto pavadinimas konkrečiu laikotarpiu (pvz., Vilniaus jėzuitų akademija ir universitetas (1679–1773), Imperatoriškasis Vilniaus universitetas (1803–1832), Vilniaus Stepono Batoro universitetas (1919–1939) su padaliniais ir 3) publikacijos turinį atskleidžiantys reikšminiai žodžiai. Vartotojas, ieškantis informacijos apie universiteto biologus, duomenų bazėje ras dokumentų bibliografinius įrašus apie šios srities mokslininkus, dirbusius įvairiais istoriniais laikotarpiais, o nurodžius ir konkretų universiteto pavadinimą, gaus dar tikslesnius paieškos rezultatus.

Analogiškas DB Lietuvoje rengia Vilniaus Gedimino technikos (toliau – VGTU), Lietuvos edukologijos (toliau – LEU), Klaipėdos (toliau – KU), Šiaulių (toliau – ŠU) ir Aleksandro Stulginskio (toliau – ASU) universitetų bibliotekos. Bendras bruožas – visose duomenų bazėse dominuoja publikacijos iš atitinkamos aukštosios mokyklos periodinių leidinių ir apie ją pasirodančios žinios lietuviškoje spaudoje. Pagrindiniai DB skirtumai – aprašomas laikotarpis, šaltinių laukas ir bibliografinių įrašų struktūra.

Iš šešių DB kuriančių universitetų penki yra šakiniai arba šakiniai-regioniniai, o tai lemia aprašomų šaltinių pobūdį ir spektrą. Vyrauja publikacijos iš konkrečios aukštosios mokyklos periodinės spaudos, pavyzdžiui, KU – „Klaipėdos universitetas“, LEU – „Šviesa“, ŠU – „Šiaulių

universitetas“, VGTU – „Inžinerija“, VU – „Universitas Vilnensis“, „Spectrum“. Kitas šaltinių blokas – regioninė („Kauno diena“, „Klaipėda“, „Šiaulių kraštas“, „Šiaulių naujienos“, „Vakarų ekspresas“) ir profesinė spauda (ASU – „Ūkininko patarėjas“, „Mūsų girios“, „Valstiečių laikraštis“, „Žemėtvarka ir hidrotechnika“, ŠU – „Pedagogas“, „Tarybinis pedagogas“). Visose DB daugiausia publikacijų iš serialinių leidinių, o VU nemažą dalį sudaro ir knygų sudedamųjų dalių (turinio) aprašai.

Visos aukštosios mokyklos skiriasi savo studijų specifika ir dydžiu, todėl jų kuriamų DB negalima lyginti tarpusavyje: kiekviena jų skirta tam tikrai akademinėi bendruomenei. Bibliografinių duomenų bazių svarbą nusako aprašytų dokumentų publikavimo laikotarpis ir bibliografinių įrašų skaičius. Gausiausios VGTU ir VU duomenų bazės – abiejose yra daugiau nei po 12 tūkst. įrašų (žr. 2 lentelę), bet skiriasi jų chronologinė imtis: VU istorijos duomenų bazėje registruojamos nuo 2004 m. pasirodžiusios publikacijos, VGTU – nuo 1990 m. Platesnė imtis leidžia vartotojams naudotis įvairesniu dokumentų spektru, manyti tam tikrai temai skirtų publikacijų retrospektyvą. Suprantama, kad VU, būdama didžiausia ir seniausia aukštoji mokykla, spaudoje sulaukia daugiau dėmesio, tačiau dėl informacijos gausos į VU istorijos DB iki šiol neįtrauktos iki 2004 m. pasirodžiusios publikacijos.

2 LENTELĖ. Lietuvos aukštųjų mokyklų kuriamos publikacijų apie jas bibliografinių duomenų bazės¹⁴

Duomenų bazės (DB) pavadinimas	DB kūrimo pradžia	Publikacijų, aprašytų DB, skelbimo metai	Įrašų skaičius DB iki 2015 m.
Publikacijos apie LEU	2002 m.	nuo 2002 m.	apie 4 000
Publikacijos apie ŠU	2010 m.	nuo 1953/1955 m.	apie 4 100
KU publikacijos apie universitetą	2011 m.	nuo 1988 m.	apie 1 700
Publikacijos apie ASU	2012 m.	nuo 1958/1960 m.	apie 1 000
VGTU spaudoje	2001 m.	nuo 1990 m.	per 12 000
VU istorijos bibliografija	2004 m.	nuo 2004 m.	per 12 000

¹⁴ Duomenys gauti analizuojant kiekvieno universiteto bibliotekose kuriamų DB įrašus.

VU istorijos duomenų bazėje galima ieškoti pagal mokslų kryptis, tai galėtų būti aktualu įvairioms aukštosioms mokykloms, ieškančioms konkrečios informacijos apie tam tikros mokslo srities, gimusios VU, istoriją. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos kuriamame Nacionalinės bibliografijos duomenų banke spaudos publikacijos aprašomos nacionaliniu mastu, su didesne atranka, todėl aukštajai mokyklai reikšminga informacija gali į jį ir nepakliūti (pvz., straipsniai iš kitakalbių enciklopedinių leidinių, mažesnės apimties informacija iš regioninės ar institucinės spaudos). Galima numanyti, kad, lyginant su Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos kuriamais ištekliais, aukštųjų mokyklų kuriamomis teminėmis bibliografinių duomenų bazėmis naudojasi mažiau vartotojų, daugiausia – akademinės bendruomenės nariai. Dalis publikacijų ir nacionalinės, ir akademinės bibliotekų bibliografiniuose ištekliuose yra tos pačios, gali skirtis tik bibliografinių įrašų struktūra ir aprašomo dokumento turinio atskleidimas – naudojant anotacijas, reikšminius žodžius. Bibliotekų darbuotojai, naudodamiesi skirtingų institucijų parengtais bibliografiniais ištekliais ir atsižvelgdami į vartotojų poreikius, turi galimybę jiems pateikti platų šaltinių lauką.

LIETUVOS RETROSPEKTYVIOJI NACIONALINĖ BIBLIOGRAFIJA: C SERIJOS IŠTEKLIAI

Retrospektyviosios nacionalinės bibliografinės apskaitos uždavinys – išsamiai aprašyti valstybės ar tautos spaudinius ir kitų rūšių dokumentus nuo jų atsiradimo pradžios. Lietuvoje šią veiklą vykdo nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, vartotojams bibliografinę informaciją pateikdama leidiniuose ir elektroniniuose ištekliuose¹⁵. Spausdintinės rodyklės „Lietuvos bibliografija“ leidžiamos nuo 1969 m., o nuo 1998 m. pradėtas kurti Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas (toliau – NBDB), kuriame, siekiant užtikrinti informacijos paieškos išsamumą ir

¹⁵ Retrospektyvinės bibliografinės apskaitos programa (iki 2010 metų). *Bibliografija* 2004 (2006), p. 57, 59.

sutrumpinti paieškos laiką, kaupiami ir valstybinės einamosios, ir nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos įrašai¹⁶.

NBDB kaupiama bibliografinė informacija apie Lietuvoje ir užsienyje išleistus, su Lietuva susijusius dokumentus, pirmenybę teikiant lietuviškos spaudos bibliografavimui. Nacionalinė retrospektyvioji bibliografija turi apimti visas dokumentų rūšis ir kalbas. Iki šiol parengtos arba rengiamos trys serijos, kuriose aprašomi tik lietuvių kalba išleisti dokumentai: knygos (1547–1917 m., serija A), serialiniai leidiniai (1823–1940 m., serija B) ir šių periodinių leidinių publikacijos (1832–1927 m., serija C)¹⁷.

C serijos bibliografijos rodyklėse aprašomas Lietuvoje, Mažojoje Lietuvoje ir užsienyje 1832–1927 m. pasirodžiusių ir jokiuose bibliografiniuose ištekliuose neatskleistas periodinių leidinių turinys. Siekiant kiek įmanoma greičiau šį darbą atlikti, bendru sutarimu C serijos rodyklės rengia keturios – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo, Vilniaus universiteto, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių ir Kauno apskrities viešoji – bibliotekos¹⁸. 1832–1903 m. išleistų periodinių leidinių, nepriklausomai nuo jų pasirodymo vietos, straipsniai buvo aprašyti kartu, atskirais metininkais. Po 1904 m. spaudos atgavimo pradėjus gausėti lietuviškų periodinių leidinių ir didėjant bibliografijos rodyklių apimtims, rengiamos trys 1904–1927 m. C serijos rodyklių dalys: 1-oji skirta Lietuvoje, 2-oji – Mažojoje Lietuvoje, 3-ioji – išėivijoje pasirodžiusių periodinių leidinių publikacijoms registruoti. Duomenys apie visų partnerių bendrai parengtas rodykles (prie konkrečių metų nurodant bibliografijos rodyklės išleidimo metus) ir kuriamus elektroninius

¹⁶ VARNIENĖ, Regina. Lietuvos nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos dabartinė būklė ir perspektyvos. *Knygotyra*, 2001, t. 37, p. 2; Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas (NBDB) [žiūrėta 2015-01-30]. Prieiga internetu: <<http://www.lnb.lt/katalogai/nbdb>>.

¹⁷ Ateityje numatyta rengti D seriją (Lietuvos kitakalbės knygos), E seriją (Lietuvos kitakalbiai serialiniai leidiniai), F seriją (Lietuvos kitakalbių serialinių leidinių publikacijos: Retrospektyvinės bibliografinės apskaitos programa (iki 2010 metų). *Bibliografija* 2004 (2006), p. 59.

¹⁸ VARNIENĖ, Regina. Lietuvos nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos dabartinė būklė ir perspektyvos. *Knygotyra*, 2001, t. 37, p. 7–9.

išteklis pateikiami 3 lentelėje. Iš lentelės duomenų matyti, kad daugiausia aprašyta Lietuvos periodinių leidinių straipsnių (iki 1924 m.), toliau – Mažosios Lietuvos (iki 1914 m.) ir išsivijos (iki 1908 m.).

3 LENTELĖ. Lietuvos bibliografija. C serijos bibliografiniai ištekliai¹⁹

LB C serijos metininkai	D. 1: Lietuva			D. 2: Mažoji Lietuva			D. 3: Išsivija	
	BR (iš- leidimo metai)	Kiti ište- kliai	NBDB	BR (iš- leidimo metai)	Kiti ištekliai	NBDB	BR (iš- leidimo metai)	NBDB
1832–1890	(2005)+NBDB							
1891	(1994)+NBDB							
1892	(1996)+NBDB							
1893	(1997)+NBDB							
1894	(2000)+NBDB							
1895	(2002)+NBDB							
1896	(2004)+NBDB							
1897	(2006)+NBDB							
1898–1900	(2000)							
1901–1903	(2003)							
1904	(1991)			(1994)				
1905	(1996)			(1996)			(2009)	+
1906	(2001)			(1997)			(2012)	+
1907	(2004)							
1908	(2011)	DB	+	(2001)				
1909	(2016)	DB						
1910	(2007)	DB	+	(2003)				
1911	(2003)	DB						
1912	(1994)	DB		(2012)	DB			
1913	(1997)	DB						
1914	(1998)	DB						
1915–1917	(2000)	DB+www						
1918	(2001)	DB+www						
1919	(2003)	DB	+					
1920		DB	+					
1921		DB	+					
1922		DB	+					
1923		DB	+					
1924								
1925								
1926								
1927								

¹⁹ 2015 m. gegužės 13 d. duomenys. Lentelėje pateikti trumpiniai: LB – Lietuvos bibliografija, BR – bibliografijos rodyklė, DB – duomenų bazė, NBDB – Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas. Pilka spalva išskirtos VU bibliotekos parengtos bibliografijos rodyklės.

Nuo 1991 m. VU bibliotekos darbuotojai parengė ir išleido Lietuvos ir Mažosios Lietuvos lietuviškų periodinių leidinių publikacijų 11 rodyklių (žr. 4 lentelę), LNB – 10, KAVB – 8 (dar keturių metininkų įrašai parengti tik elektronine forma), MAVB – 2 serijos C rodyklės. VU biblioteka dar įsipareigojusi parengti 1909 m. Lietuvos ir 1914–1927 m. Mažosios Lietuvos C serijos bibliografijos rodyklės²⁰. Trečios lentelės tuščiose grafose – būsimi darbai, kurių rezultatai gali būti publikuojami spausdintiniuose ir elektroniniuose arba tik elektroniniuose bibliografiniuose ištekliuose.

4 LENTELĖ. VU bibliotekos išleistos C serijos bibliografijos rodyklės

Metininkai	Išleidimo metai	Bibliogr. įrašų skaičius	Sudarytojai ir rengėjai
D. 1, 1904	1991	922	E. Urbonavičienė, A. Matijošienė, G. Juknienė, V. Jakštienė
D. 1, 1905	1996	3 467	E. Urbonavičienė, G. Juknienė
D. 1, 1906	2001	5 548	E. Urbonavičienė, G. Juknienė, V. Jakštienė
D. 1, 1907	2004	6 814	E. Urbonavičienė, G. Juknienė, V. Jakštienė
D. 1, 1908	2011	9 689	E. Urbonavičienė, G. Juknienė, V. Jakštienė
D. 1, 1909	planuojama 2016–2017	numatoma apie 10 000	E. Urbonavičienė, V. Jakštienė, D. Valikonytė, E. Akstinaitė-Veličkienė
D. 2, 1904	1994	1 072	A. Matijošienė
D. 2, 1905	1996	1 428	A. Matijošienė
D. 2, 1906–1907	1997	2 644	A. Matijošienė
D. 2, 1908–1909	2001	4 195	A. Matijošienė
D. 2, 1910–1911	2003	5 772	A. Matijošienė
D. 2, 1912–1913	2012	6 082	A. Matijošienė, A. Jokimčiūtė
D. 2, 1914–1927	Mažosios Lietuvos periodinių leidinių publikacijas numatoma aprašyti parengus 1909 m. Lietuvos periodikos metininką. Bibliografiniai įrašai bus kuriami tik duomenų bazėje		

²⁰ Retrospektyvinės bibliografinės apskaitos programa (iki 2010 metų). *Bibliografija* 2004 (2006), p. 57–60.

Visų bibliotekų spausdintinių rodyklių struktūra panaši – publikacijos grupuojamos pagal Universaliosios dešimtainės klasifikacijos (UDK) skyrius abėcėliškai, kiekvienoje rodyklėje yra po tris pagalbines rodykles – asmenvardžių, kolektyvų ir vietovardžių. Iš pirmo žvilgsnio įprasti bibliografiniai įrašai slepia kruopštų bibliografų darbą – išaiškintus publikacijų autorių slapyvardžius ir kriptonus, patikslintus ar nustatytus prieš šimtmetį veikusius kolektyvų pavadinimus, įvardytas dabartines geografines vietas.

Pagrindinė retrospektyviosios bibliografijos įrašų pasiekiamumo problema yra ta, kad jie paskelbti ir vartotojams prieinami keliomis formomis. Dominuojančia publikavimo forma išlieka spausdintinės rodyklės, kita dalis įrašų pasiekiami ir spaudiniuose, ir bibliografinių duomenų bazėse, mažiausiai – tik elektronine forma. Įrašų perkėlimą į vieningą sistemą kiek stabdo ir tai, kad iš keturių partnerių du dirba su „Libis“ sistema, du – su „Aleph“ (VU ir LMAV bibliotekos). Pastarosios bibliotekos dėl programinių skirtumų negali operatyviai siųsti įrašų tiesiogiai LNB. Iš VUB ir LMAVB parengtų bibliografinių išteklių 2015 m. pradžioje NBDB buvo tik vienerių 1908 metų periodinių straipsnių publikacijų įrašai, 2016 m. VUB numato konvertuoti dar dvejų metininkų įrašus. Galutinis siektinas tikslas – visi senųjų lietuviškų periodinių leidinių publikacijų įrašai vartotojams turėtų būti pasiekiami naudojant vieną paieškos įrankį – NBDB. Juk XIX a. ir XX a. I pusės periodinėje spaudoje publikuota informacija reikalinga rengiant mokslo veikalus, kraštotyros darbus, šakines ir personalines bibliografijas, o C serijos bibliografijos rodyklės įvairių sričių tyrėjams leidžia taupyti bibliografinę paiešką skiriamą laiką.

* * *

Vilniaus universiteto istorijai skirta bibliografinių duomenų bazė – pirmasis bibliografinis išteklius, Vilniaus universiteto bibliotekoje pradėtas kurti tik elektronine forma, Lietuvos bibliografijos C serija – lygiagrečiai rengiant spausdintinius leidinius ir duomenų bazes, o personalinės rodyklės – labiausiai tradicinė, skaitmenine forma dar tik pradėta rengti

bibliografinė priemonė. Knygų aprašai elektroniniame VU bibliotekos kataloge pradėti kurti 1994 metais, po dešimtmečio, 2004 metais, – šiame straipsnyje minimi bibliografiniai ištekliai. Kortelių kataloguose korteles gana greitai pakeitė elektroniniai įrašai, o spausdintinėse bibliografijos rodyklėse esančios informacijos dėl, tam tikram leidiniui reikalingos struktūros perkėlimas į elektroninę erdvę vyko ir vyksta kiek lėčiau. Ilgainiui spausdintinės bibliografijos rodyklės visiškai arba iš dalies turėtų pakeisti bibliografinių duomenų bazės ir bankai.

Literatūra ir šaltiniai

1. MATIJOŠIENĖ, Audronė. Nacionalinė retrospektyvinė bibliografija Vilniaus universiteto bibliotekoje: raidos bruožai. *Bibliografija* 2005/2006 (2007), p. 122–127.
2. PETRAUSKIENĖ, Zofija Milda. Bibliotekos bibliografijos baruose. Iš *Vilniaus universiteto bibliotekos metraščių*. 1999, p. 19–32.
3. Retrospektyvinės bibliografinės apskaitos programa (iki 2010 metų). *Bibliografija* 2004 (2006), p. 57–60.
4. VARNIENĖ, Regina. Lietuvos nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos dabartinė būklė ir perspektyvos. *Knygotyra*, 2001, t. 37, p. 43–45.
5. VARNIENĖ, Regina. Valstybinė bibliografinė apskaita Lietuvoje. *Bibliografija* 2004 (2006), p. 18–25.
6. ЮРЧИОКОНЕНЕ, А.; ЛИРОВ, В. Библиографическая деятельность научной библиотеки Вильнюсского университета. *Советская библиография*, 1970, № 6, с. 13–23.

Bibliografijos rodyklės

- 7–17. Lietuvos bibliografija. Ser. C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Vilniaus universiteto biblioteka, Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, Kauno apskrities viešoji biblioteka. Vilnius; Kaunas, 1991–
- D. 1 : 1904. Sudarė G. Adiklytė, V. Jakštienė, A. Matijošienė, E. Urbonavičienė. Vilnius: VU leidykla, 1991. 112 p.
- D. 1 : 1905. Sudarė G. Adiklytė, E. Urbonavičienė. Vilnius: VU leidykla, 1996. 243 p.
- D. 1: 1906. Parengė G. Adiklytė, V. Jakštienė, E. Urbonavičienė. Vilnius: VU leidykla, 2001. 388 p.
- D. 1: 1907. Parengė Elvyra Urbonavičienė ir Giedrė Adiklytė-Juknienė. Vilnius: VU leidykla, 2004. 448 p.
- D. 1: 1908. Parengė Elvyra Urbonavičienė, Giedrė Adiklytė-Juknienė ir Vida Jakštienė. Vilnius: VU leidykla, 2011. 679 p.
- D. 2 : Mažoji Lietuva : 1904. Sudarė [ir pratarė, p. 7–11, parašė] A. Matijošienė. Vilnius: VU leidykla, 1994. 123 p.

- D. 2 : Mažoji Lietuva : 1905. Sudarė A. Matijošienė. Vilnius: VU leidykla, 1996. 136 p.
- D. 2 : Mažoji Lietuva : 1906–1907. Sudarė A. Matijošienė. Vilnius: VU leidykla, 1997. 179 p.
- D. 2 : Mažoji Lietuva : 1908–1909. Parengė A. Matijošienė. Vilnius: VU leidykla, 2001. 288 p.
- D. 2 : Mažoji Lietuva : 1910–1911. Parengė A. Matijošienė. Vilnius: VU leidykla, 2003. 374 p.
- D. 2 : Mažoji Lietuva : 1912–1913. Parengė A. Jokimčiūtė ir A. Matijošienė. Vilnius: VU leidykla, 2012. 441 p.
18. *Vilniaus universitetas* : bibliogr. r-klė (1918–1944). Sudarė M. Griškevičienė, R. Klusovskienė, S. Peciulkiene (ats. red.), Z. M. Petrauskienė. Vilnius: VU leidykla, 1998. 138 p.
19. *Vilniaus universitetas* : bibliografija, 1940–1977. Sudaryt.: I. Černiauskienė, E. Daunoravičiūtė, E. Eimaitytė, A. Jurčiukonienė [ats. red.], Z. Petrauskienė, V. Steponaitytė, J. Vytulis. Vilnius: Mintis, 1979. 341 p.
20. *Vilniaus universitetas* : bibliogr. r-klė (1978–1990). Sudarė I. Černiauskienė, E. Eimaitytė, J. Freigofaitė, S. Peciulkiene (ats. red.), Z. M. Petrauskienė. Vilnius: VU leidykla, 1998. 276 p.
21. *Vilniaus universitetas* : bibliografijos rodyklė (1990–2003). Sudarytojos: Rita Kivilšienė, Salomėja Peciulkiene, Zofija Milda Petrauskienė, Jūratė Zvėgienė. Vilnius: VU leidykla, 2004. 340 p.
- 22–23. *Vytauto Didžiojo universitetas* : bibliogr. r-klė (1918–1944). D. 1. Sudarė M. M. Griškevičienė, Z. M. Petrauskienė (ats. red.), I. Černiauskienė, S. Peciulkiene, R. Klusovskienė. Vilnius: VU leidykla, 1998. 2 kn.
24. *Vytauto Didžiojo universitetas* : bibliogr. r-klė (1918–1944). D. 2. Sudarė M. M. Griškevičienė, Z. M. Petrauskienė (ats. red.), I. Černiauskienė, S. Peciulkiene, R. Klusovskienė. Vilnius: VU leidykla, 1999. 172 p.
25. *Vytauto Didžiojo universitetas* : bibliogr. r-klė, 1978–1989. Sudarė S. Peciulko ; ats. red. Z. M. Petrauskienė. Vilnius: VU leidykla, 1991. 74 p.
26. *Tarybų Lietuvos aukštosios mokyklos* : bibliografija, 1940–1969 m. Sudarė A. Jurčiukonienė. Vilnius, 1971. 418 p.

COMPILATION OF PRINTED AND ELECTRONIC BIBLIOGRAPHIC RESOURCES IN VILNIUS UNIVERSITY LIBRARY

Eglė Akstinaitė-Veličkienė

Summary

The article deals with preparation of printed bibliography and bibliographic databases in the Vilnius University Library. It discusses history, structure and publication forms of bibliographic resources, namely of “Lithuanian bibliography, C series” and “Vilnius University History”. In the first part it focuses on bibliographic resources presenting activities and history of Vilnius University, provides statistics and information about the contents of similar products compiled by other Lithuanian high schools. The second part of the article describes cooperation of four libraries in compilation of “Lithuania bibliography C series” index, registers for Lithuanian periodical publications.

Vilnius University Library alone and in co-operation with other departments of Vilnius University and others institutions since 1990, published more than 100 publications – annual activity reports, exhibition catalogues, libraries chronicles, bibliography indexes, as well as several electronic publications on CD-ROM. A considerable part of these publications are indexes: 1) personal, comprising publication of and about a certain person; 2) universal, comprising publications in old Lithuanian periodicals; 3) thematic, comprising publications on activities and history of a certain topic or object, i. e. Vilnius University. The article describes compilation features of the last two types of bibliographic indexes. The goal is to introduce challenges of preparation, presentation and use of bibliographic resources in e-format, due to the changing form of indexes presentation, a shift from preparation of printed indexes to compilation of database.